

УДК 364.48

В.О. Анопрієнко, аспірант

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

Розглянуті фінансові джерела інвестування інноваційного розвитку рекреаційної сфери регіону. Охарактеризовані форми участі приватного капіталу в оновленні основних фондів підприємств галузі.

Ключові слова: рекреаційна сфера, інноваційний розвиток, інвестиційні ресурси, приватний капітал, регіональні пріоритети.

Рассмотрены финансовые источники инвестирования инновационного развития рекреационной сферы региона. Охарактеризованы формы участия частного капитала в обновлении основных фондов предприятий отрасли.

Ключевые слова: рекреационная сфера, инновационное развитие, инвестиционные ресурсы, частный капитал, региональные приоритеты.

Considered the financial sources of investment for innovation development of recreational areas in the region. Characterized forms of participation of private capital in new capital assets to the industry.

Key words: recreational area, innovative development, investment funds, private capital, regional priorities.

Постановка проблеми. Перехід провідних галузей національної економіки на нові умови господарювання пов'язаний з динамічними трансформаційними процесами в усіх сферах суспільного життя, з розкриттям нових можливостей радикальних структурних перетворень на регіональному рівні, що сприяє активізації розвитку тих галузей економіки і виробництва, для яких є всі необхідні умови економічного зростання завдяки наявному ресурсному потенціалу та регіональним можливостям господарювання.

Одним із резервів економічного зростання регіонів є наявність рекреаційних ресурсів, ефективно освоєння яких вирішує низку соціальних та економічних проблем регіонального розвитку. Рекреаційна сфера Чернігівського регіону має значний потенціал, який сьогодні не використовується в повному обсязі з цілого ряду причин, основними з яких є: необлаштованість рекреаційних територій і об'єктів; нерозвиненість рекреаційної інфраструктури; відсутність належної конкуренції між суб'єктами господарювання у рекреаційній сфері, що знижує якість їх послуг.

Для виправлення ситуації необхідно розробити і впровадити стратегію інноваційного розвитку рекреаційної сфери регіону з відповідним фінансовим забезпеченням, що створить необхідні і достатні умови для радикальних позитивних зрушень як у рекреаційній сфері, так і в інших супутніх галузях та виробництвах.

Головною проблемою інноваційного розвитку рекреаційної сфери регіону є дефіцит фінансових ресурсів, обумовлений низькою інвестиційною привабливістю рекреаційних об'єктів, нерозвиненістю форм малого підприємництва, відсутністю глибоких ринкових перетворень, а звідси і можливостей застосування різних форм і методів фінансування, які надає ринкова економіка.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розвитку матеріальної бази та конкурентоспроможності послуг підприємств рекреаційної сфери у нових умовах господарювання широко представлені у наукових дослідженнях багатьох вітчизняних учених, таких як: Балабанов І.Т., Бобкова А.Г., Бейдик О.О., Богуш Л.Г., Веденин Ю.А., Войнаренко М.П., Волков Ю.Ф., Гудзь П.В., Кобанець Л.О., Костриця М.М., Кочін І.В., Куценко В.І., Лук'янова Л.Г., Любіцева О.О., Мацола В.І., Мирошніченко А.А., Федоренко Г.І., Фоменко М.В., Цибух В.І., Чернюк Л.Г., Яковенко І.М., Янкович В.С., які зробили вагомий внесок у теорію та методологію фінансового забезпечення інноваційних процесів у галузі, в розвиток понятійного апарату та наукових засад інноваційно-інвестиційної діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте віддаючи належне теоретичній і практичній значимості попередніх наукових здобутків, вважаємо,

що для вирішення проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку рекреаційної сфери необхідні подальші дослідження умов, засобів та механізмів залучення інвестиційних ресурсів, методів їх раціонального використання для відродження підприємств галузі й підвищення рівня конкурентоспроможності рекреаційних послуг.

Мета статті. Основною метою статті є дослідження сучасного стану розвитку інноваційних процесів у рекреаційній сфері та пошук ефективних шляхів залучення фінансових ресурсів для прискорення інноваційного відродження підприємств галузі.

Виклад основного матеріалу. Концептуальні та методологічні основи побудови системи комплексного фінансування рекреаційної сфери регіону спрямовані на покращення її функціонування та забезпечення інноваційного розвитку всіх її складових: рекреаційної інфраструктури, суб'єктів підприємницької діяльності, рекреаційних об'єктів та територій.

Розробка схем та механізмів фінансування рекреаційної сфери, форм участі підприємницького капіталу у процесі її інноваційного оновлення стає важливим елементом розробки інноваційно-інвестиційної політики в цій галузі. Проблема інноваційного оновлення матеріально-технічної складової рекреаційної сфери тісно пов'язана із загальним економічним становищем країни, політикою держави у соціальній сфері, можливостями суб'єктів господарювання на ринку рекреаційних послуг власними силами і засобами вирішувати питання розвитку свого бізнесу в цій сфері.

Особливістю рекреаційної сфери є розгалуженість її складових, особливо підприємств рекреаційної інфраструктури, рекреаційних об'єктів та територій, суб'єктів підприємницької діяльності різних форм власності, що створює певні проблеми узгодженого підходу до комплексного оновлення її матеріально-технічної бази. Наявність рекреаційних об'єктів, територій, підприємств різних рівнів підпорядкування, а відповідно і фінансування, поява приватного капіталу в рекреаційній сфері, що стало можливим за нових умов господарювання, дозволяє суттєво розширити перелік інвестиційних джерел та збільшити обсяги фінансування рекреаційної сфери, залучивши ринкові механізми та інструменти інвестування. Залежно від рівнів підпорядкованості підприємств (рис. 1) простежуються і відповідні рівні їх фінансування, залучається також і приватний капітал суб'єктів підприємницької діяльності, що працюють на ринку рекреаційних послуг. Проте обмежені обсяги капіталовкладень з визначених рівнів фінансування не вирішують проблему інноваційного оновлення рекреаційної сфери регіону.

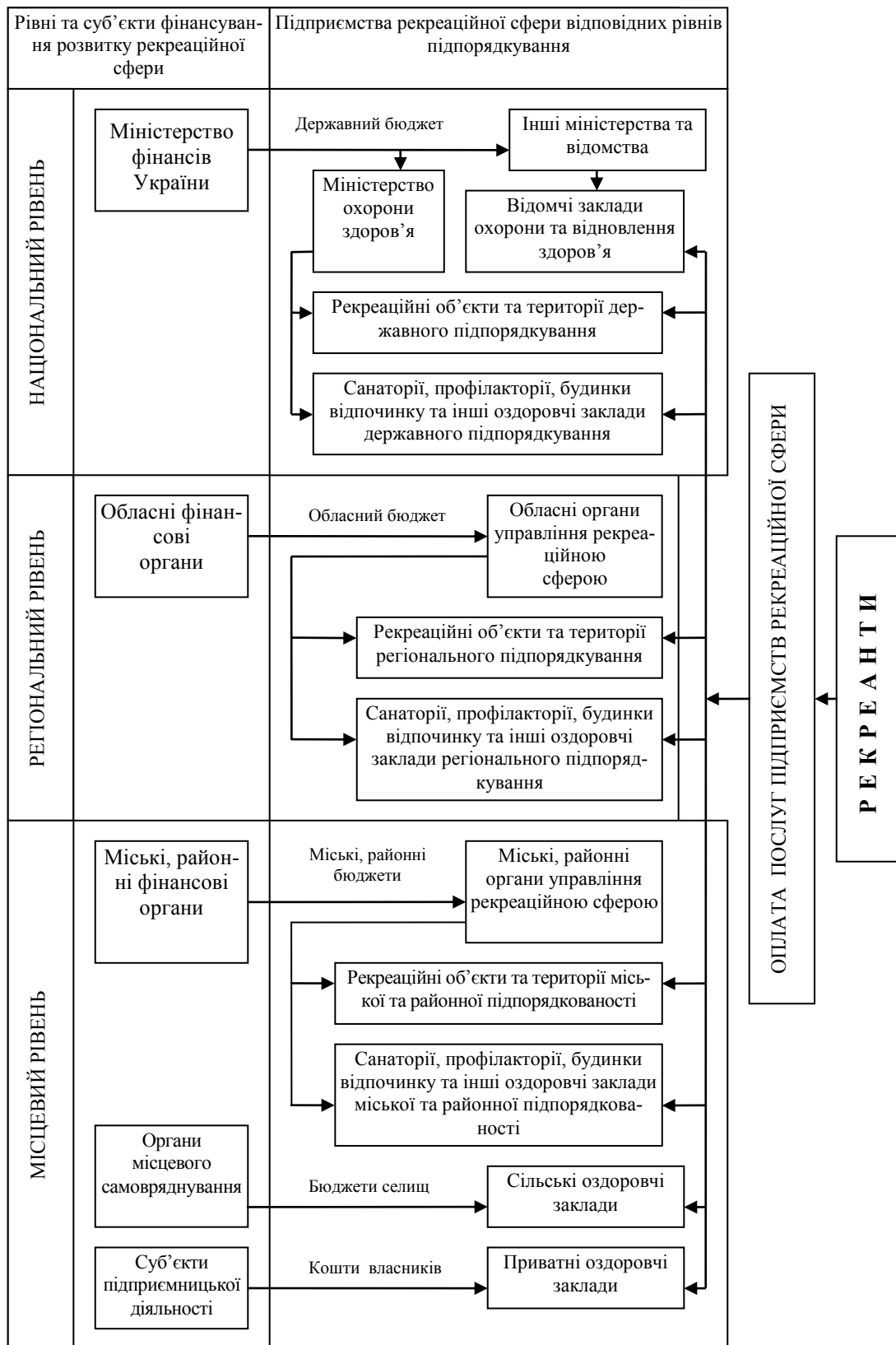

Рис. 1. Джерела та рівні фінансування підприємств рекреаційної сфери

Підвищення вимог споживачів до рівня обслуговування та якості рекреаційних послуг у свою чергу обумовлює додаткові інвестиційні витрати на створення відповідного сервісу як вагомої складової конкурентоспроможності рекреаційного продукту. Якісний рекреа-

ційний продукт користується гарантованим попитом, проте проблема його створення внаслідок відсутності відповідної інфраструктури, невідповідності рекреаційних об'єктів і території до належного використання, морального та фізичного зносу основних фондів підприємств рекреаційної сфери полягає в тому, що сумарний інвестиційний попит для інноваційного відтворення галузі значно перевищує фінансові можливості інвесторів.

Недостатність обсягів інвестування з боку обласних, міських, районних фінансових органів та органів місцевого самоврядування вимагає пошуку нових можливостей та шляхів, що надає їх ринкова економіка (рис. 2).

Рис. 2. Шляхи залучення інвестицій у рекреаційну сферу

Низька інвестиційна привабливість підприємств рекреаційної сфери потребує розробки дієвих заходів з боку держави щодо поліпшення інвестиційного клімату, створення сприятливих умов для залучення коштів у розвиток галузі.

Ринкові умови господарювання вимагають нових підходів і відповідних зусиль щодо адаптації суб'єктів рекреаційної сфери до нової філософії ведення бізнесу на ринку рекреаційних послуг.

Тенденції до зміни форм власності та процеси реструктуризації у рекреаційній сфері, розробка та впровадження рекреаційних інноваційних продуктів відповідно до вимог науково-технічного прогресу та попиту населення потребують нових стратегічних орієнтирів, нової політики для виведення рекреаційної сфери на шлях інноваційного розвитку. Головною проблемою реалізації ідеї інноваційного розвитку є відсутність необхідного обсягу

фінансових ресурсів, які повинні бути спрямовані на реструктуризацію галузі та інноваційне оновлення її матеріально-технічної бази. Розв'язання цієї проблеми лежить у площині розширення мережі суб'єктів господарювання недержавної форми власності, більш активного залучення приватного капіталу до фінансування розвитку підприємств рекреаційної сфери, створивши сприятливі умови для ведення бізнесу.

Аналіз структури інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності за останні роки (рис. 3) виявив, що рекреаційна сфера отримує досить мало інвестиційних ресурсів на оновлення та розвиток основних фондів і потребує перегляду інвестиційних пріоритетів держави.

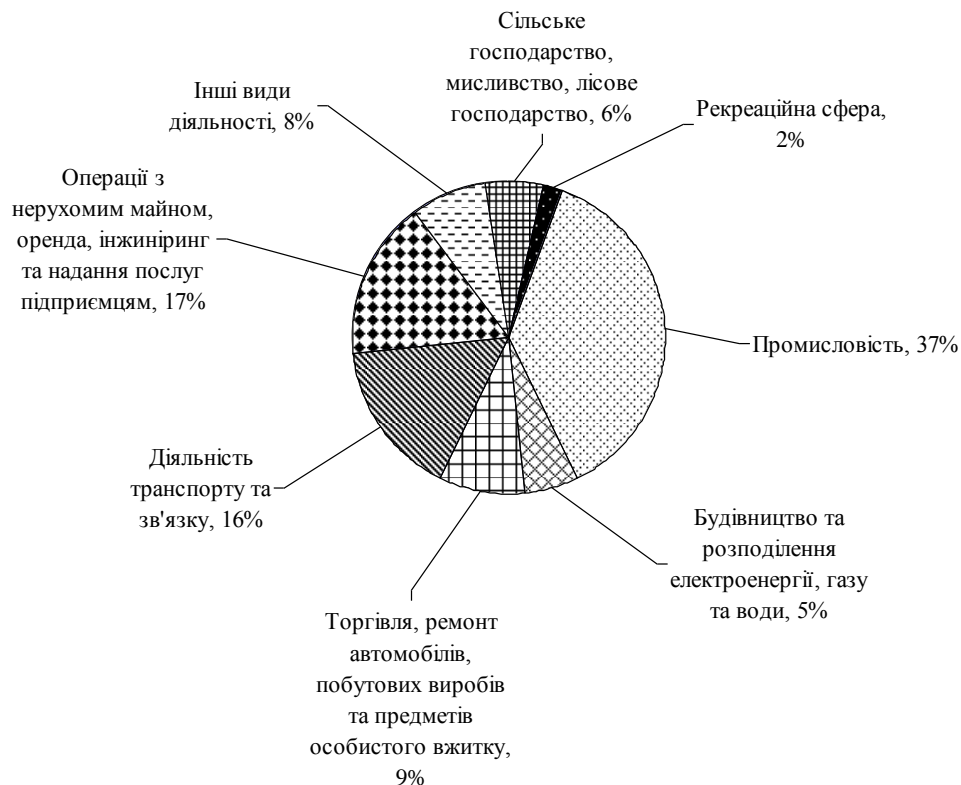

Рис. 3. Структура інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності

Структура інвестиційних джерел самої рекреаційної сфери (рис. 4) показує незначну частку приватного капіталу, який спрямовується на розвиток рекреаційної сфери, що є однією з причин дефіциту фінансових ресурсів на інноваційне оновлення рекреаційної галузі.

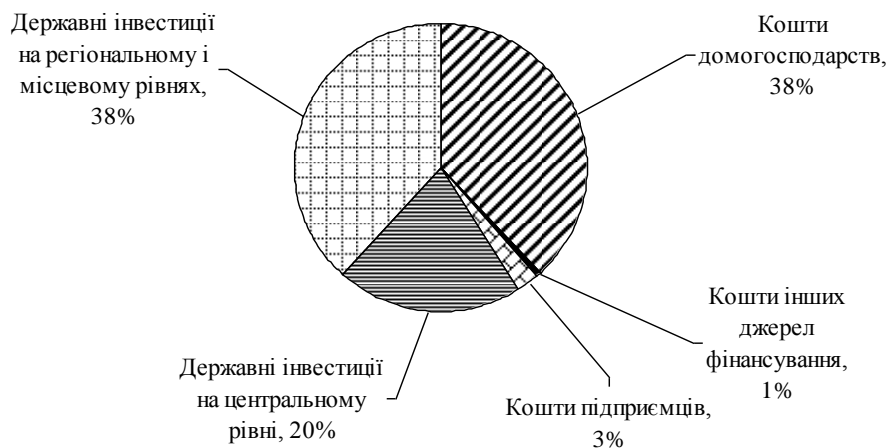

Рис. 4. Структура джерел фінансування рекреаційної сфери України за формами власності

Окремим напрямом вирішення проблеми фінансування розвитку рекреаційної сфери є залучення приватного капіталу, за участю якого можна реалізувати різні методи, схеми та механізми інвестування, використовуючи в тому числі і певні форми приватно-державного партнерства (рис. 5).

Орендне фінансування як окремий метод фінансування інвестиційної діяльності охоплює власне оренду і лізинг. Сутність оренди – це надання майна, землі їх власниками у тимчасове користування іншим особам на договірних, платних умовах. У договорі про оренду може бути передбачено викуп об'єкта, що надається в оренду. Вид оренди, в договірних відносинах якої фігурують машини, обладнання, устаткування, називають лізингом.

Перспектива розвитку орендних відносин у рекреаційній сфері досить широка. Це пояснюється можливістю для суб'єктів малого підприємництва мати в своєму розпорядженні конкретний об'єкт, використовувати його для отримання певних прибутків, а держава не втрачає право власності і має можливість контролювати цільове використання та відслідковувати інші правові аспекти ведення бізнесу, пов'язаного з орендованим об'єктом.

Лізинг – це вигідна для підприємства форма нетрадиційного інвестування, яка включає оренду окремих об'єктів майна з відкриттям додаткової специфічної кредитної лінії по оплаті лізингових угод. Лізинг (оперативний, фінансовий, компенсаційний) використовується у випадках, коли власних фінансових ресурсів для придбання виробничих засобів недостатньо. Лізинг істотно відрізняється від оренди. Лізингоотримувач, на відміну від орендаря, виплачує лізингодавцю не щомісячну (щоквартальну) плату за право користуванням об'єктом, а його повну вартість. Для певних об'єктів рекреаційної сфери лізинг як спосіб придбання майна може бути з успіхом застосований, але із-за специфіки основних засобів він не набув широкого застосування.

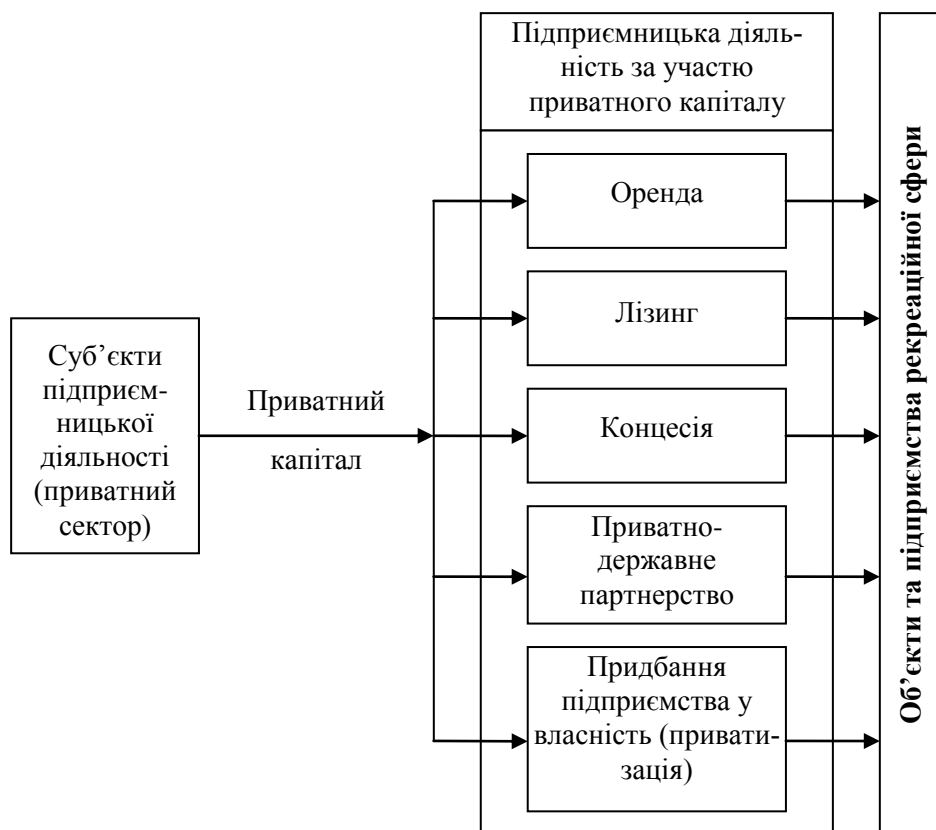

Рис. 5. Форми участі приватного капіталу в інноваційному оновленні підприємств рекреаційної сфери регіону

Більш потужним методом і досить привабливим для інвесторів з великим капіталом є концесія, яка може бути з успіхом використана у рекреаційній сфері регіону. Концесія може виступати ефективною формою залучення значного обсягу коштів інвесторів для освоєння об'єктів, територій, ресурсів, у тому числі і рекреаційних, підприємств рекреаційної інфраструктури, інших об'єктів рекреаційної сфери і здійснюється у вигляді угоди про передачу їх в експлуатацію юридичним або фізичним особам на визначений термін. Концесія відзначається більш жорстким контролем з боку держави за обсягами інвестування, своєчасністю платежів, виконанням інших зобов'язань інвестора щодо забезпечення комплексного розвитку регіону, реалізації соціальних програм тощо. Держава може переглянути умови договору, припинити його дію при невиконанні певних зобов'язань інвесторами.

Розвиток приватизаційних процесів у провідних галузях економіки України має своє продовження і в рекреаційній сфері. Розширення приватного сектору на ринку рекреаційних послуг ще не набуло значних масштабів і тому залишається певний резерв використання приватного капіталу для відродження рекреаційної сфери. Приватизація державних підприємств не може здійснюватись без стимулювання припливу приватного капіталу, згортання процесів жорсткого централізованого регулювання економіки, без створення умов для отримання прав власності також і на землю, на якій знаходиться об'єкт, що є ефективним засобом прискорення розвитку малого і середнього підприємництва. Визначальним аспектом процесу приватизації є його цілі. Що стосується рекреаційної галузі, то головними цілями приватизації є:

- зміна форми власності підприємства з метою підвищення ефективності його функціонування;
- розвиток конкуренції, що пов'язано з необхідністю підвищення якості рекреаційних послуг;
- залучення приватного капіталу як вагомого додаткового ресурсу для реалізації процесів відновлення та розвитку рекреаційної сфери.

Слід зазначити, що процеси приватизації стосуються тільки підприємств рекреаційної інфраструктури (готельного господарства, закладів оздоровлення, харчування, розваг і реалізації рекреаційно-туристичних послуг, комунікаційних систем життєзабезпечення, зв'язку й транспорту) і то за умов економічної доцільності. Щодо рекреаційних територій (водних, лісових та ін.), а також певних архітектурно-історичних пам'яток, то вони мають залишатись у державній власності як загальнонаціональне надбання.

Одним з найбільш дієвих методів залучення приватного капіталу для потреб інноваційного розвитку рекреаційної сфери, який поєднує інтереси держави і бізнесових структур, є приватно-державне партнерство.

Сутність приватно-державного партнерства заключається в ефективній формі відносин держави і бізнесу в рамках певної господарської системи, певної галузі або сфери, яка потребує додаткових ресурсів для свого розвитку.

Конструктивна взаємодія бізнесу і державної влади є притаманною для умов функціонування сучасної ринкової економіки. Тому надзвичайно важливою для розвитку сучасних рекреаційно-економічних систем стає роль приватно-державних відносин, заснованих на партнерських засадах.

Запровадження приватно-державного партнерства дозволяє підвищити ефективність використання державних ресурсів та створити привабливий інвестиційний клімат у рекреаційній галузі.

Для владних структур головна перевага приватно-державного партнерства полягає у можливості суттєво знизити обсяги державних капітальних вкладень в об'єкти інвестування за рахунок коштів приватних структур.

Бізнесовим структурам приватно-державне партнерство надає доступ до нових ринків, державну підтримку в реалізації проектів, гарантії повернення вкладених коштів у вигляді права на отримання доходів від платної експлуатації об'єкта. Ефект від партнерства держави і приватного сектору у рекреаційній сфері полягає у тому, що широкі верстви населення отримують рекреаційні послуги високої якості, бізнес має привабливі об'єкти інвестування з гарантованими прибутками, а влада – економію державних ресурсів при інноваційному оновленні рекреаційних об'єктів. Відносини приватно-державного партнерства влади і бізнесу можуть поширюватись й на нижчі рівні державних органів – регіональний, міський та районний та органи місцевого самоврядування.

Вагомим резервом постачання інвестиційних ресурсів для потреб розвитку акціонованих підприємств рекреаційної сфери є дрібні інвестори, кошти яких можна залучити, використовуючи фінансові інструменти фондового ринку. Схеми та механізми залучення коштів дрібних інвесторів достатньо відпрацьовані в інших галузях національної економіки. Проблема їх використання знаходиться в інвестиційній привабливості рекреаційної сфери, підвищення якої є головним завданням у ланцюгу пріоритетів її відродження.

Для прийняття зважених управлінських рішень щодо фінансування інноваційного розвитку рекреаційної сфери регіону необхідно проаналізувати всі можливі джерела, схеми і механізми, які мають бути задіяні в процесі реалізації інноваційної моделі розвитку.

Запорукою вирішення проблеми відродження рекреаційної сфери є розробка концептуальних підходів до фінансового забезпечення її інноваційного розвитку, розробка та впровадження інноваційно-інвестиційної політики у рекреаційній галузі. Однією з проблем є визначення доцільності зміни форми власності певних об'єктів рекреаційної сфери та ефективності використання окремих схем залучення приватного капіталу для їх інвестування.

Аналіз різних схем залучення приватного капіталу для інвестування об'єктів рекреаційної сфери показує, що мінімальна можливість держави регулювати свою дольову участь в обсягах інвестицій, спрямованих на їх інноваційне оновлення та мінімальна роль контрольної функції держави мають місце на приватних підприємствах.

Умовне співвідношення обсягів державних інвестицій та приватного капіталу і, відповідно, зміна рольової участі держави при різних видах підприємницької діяльності показано на рисунку 6.

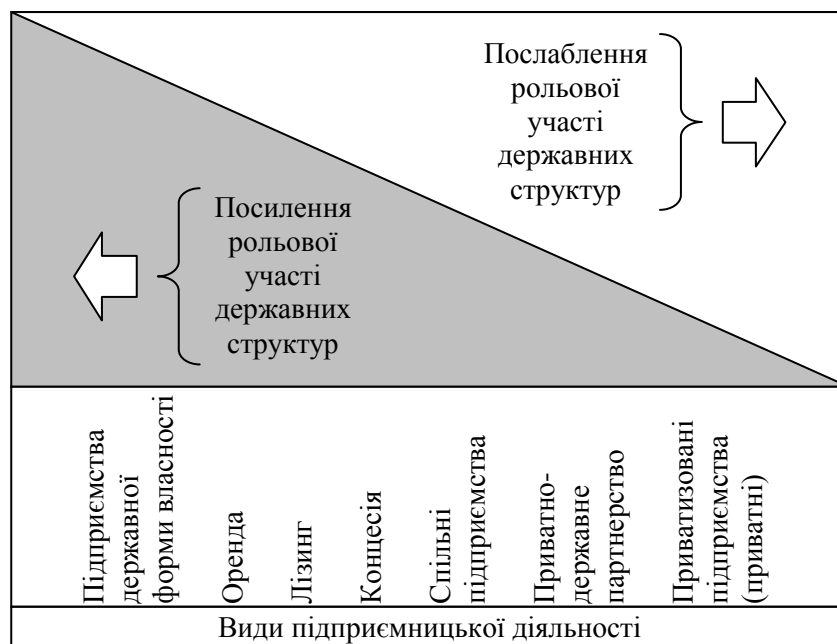

Рис. 6. Зміна рольової участі держави при різних схемах підприємницької діяльності

Проте держава має певні законодавчі важелі, які дозволяють їй впливати на підприємства різних форм власності, залучати їх до участі в реалізації цільових програм соціально-економічного розвитку регіонів, стимулювати інноваційну діяльність і т. ін.

На сьогодні існує багато напрямів інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств рекреаційної сфери, що функціонують у ринкових умовах господарювання. Проблемою залишається пошук джерел та розробка схем і механізмів залучення капіталу, визначення оптимального співвідношення обсягів та вартості коштів, що отримуються, та забезпечення їх раціонального використання.

Висновки і пропозиції. Проблема інноваційного розвитку рекреаційної сфери регіону є досить актуальною, розв'язання якої сприяє підвищенню якості рекреаційних послуг, створенню нових робочих місць, зниженню соціальної напруги, збільшенню надходжень до регіонального бюджету, що є умовою забезпечення сталого розвитку економіки регіону.

Для фінансування інноваційного розвитку рекреаційної сфери регіону в умовах дефіциту фінансових ресурсів слід передбачити використання всіх можливих інвестиційних джерел для реалізації конкретних проектів і програм, інвестиційний попит яких може бути задоволений за умов залучення значних обсягів інвестиційних ресурсів.

Найбільш дієвими методами вирішення проблеми дефіциту фінансових ресурсів у рекреаційній сфері є створення спеціального режиму інвестиційної діяльності, підвищення інвестиційної привабливості регіону, створення належних умов для приватизації підприємств рекреаційної сфери.

Значним резервом інноваційних перетворень у рекреаційній сфері є впровадження різних форм участі приватного капіталу в оновленні підприємств галузі. Слід зазначити перспективу використання нових організаційних структур у формі приватно-державного партнерства, що дозволяє ефективно реалізувати процес інноваційного оновлення рекреаційної сфери регіону.

Залежно від обсягів наявних фінансових ресурсів можуть бути реалізовані два механізми інноваційного розвитку рекреаційної сфери регіону: комплексно-інвестиційний (за наявності необхідних фінансових ресурсів) та пріоритетно-поетапний (при дефіциті фінансових ресурсів).

Список використаних джерел

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України / О. О. Бейдик. – К.: ВПЦ “Київський ун-тет”, 2001. – 396 с.
2. Гудзь П. В. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційних територій / П. В. Гудзь. – Донецьк, 2001. – 269 с.
3. Дергачев В. Формирование зон свободного предпринимательства транспортного и курортно-рекреационного назначения / В. Дергачев, А. Живицкий // Экономика Украины. – 1992. – № 11. – С. 60-64.
4. Євдокименко В. К. Регіональна політика розвитку туризму (Методологія формування. Механізм реалізації) / В. К. Євдокименко. – Чернівці: Прут, 1996. – 288 с.
5. Мацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України / В. І. Мацола. – Львів, 1997. – 259 с.
6. Смаль І. В. Рекреаційне районування Чернігівської області / І. В. Смаль // Туристичні ресурси України: зб. наук. праць. – К., 1986. – С. 141-155.
7. Філоненко І. М. Функціонально-територіальна структура ТРК Чернігівської області / І. М. Філоненко // Наукові записки. Серія: Географія. Вип. 7. – Вінниця, 2004. – С. 185-190.